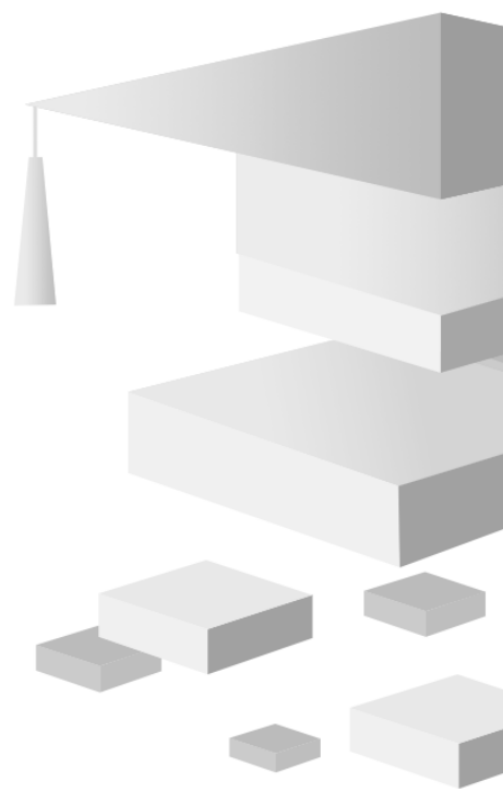

Prawa studenta i skuteczne korzystanie z aktów prawnych

**– poradnik dla studentów i samorządów
studenckich**

Łódź, październik 2023 r.

Spis treści

I. Wprowadzenie	3
II. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - charakter regulacji	4
III. Prawa studenta	5
1. Studenci w strukturach uczelni	5
2. Kluczowe prawa studenta	8
3. Inne ważne przepisy	10
IV. Skuteczne korzystanie z aktów prawnych	11
1. Hierarchia źródeł prawa	11
2. Publikatory aktów prawnych	12
3. Interpretacja przepisów	13
V. Działalność prawna samorządu studenckiego	14
1. Formy działalności prawnej samorządu studenckiego	14
2. Dobre praktyki w zakresie działalności prawnej samorządów studenckich	15
3. Tworzenie aktów prawnych	17
VI. Podsumowanie	19

Poradnik powstał w ramach zadania publicznego współfinansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki otrzymanych w 2023 r. w ramach konkursu „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

I. Wprowadzenie

„Prawa studenta i skuteczne korzystanie z aktów prawnych – poradnik dla studentów i samorządów studenckich” to publikacja przygotowana w ramach projektu pn. „Skuteczne organizacje studenckie” w związku z realizacją zadania publicznego współfinansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki otrzymanych w 2023 r. w ramach konkursu „Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego”.

Publikacja ta ma na celu przedstawienie kluczowych praw studentów wynikających z powszechnie obowiązujących przepisów prawa, jak również przybliżenie podstawowych zasad skutecznego korzystania z aktów prawnych dla samorządów studenckich. Umiejętność ta jest niezwykle ważna w kontekście wykonywania ustawowych zadań przez organy samorządu studenckiego, który to pełni istotną rolę w kształtowaniu warunków kształcenia w danej uczelni.

W niniejszej publikacji, poza wskazaniem przepisów prawa, wymienione zostały ponadto dobre praktyki w zakresie działalności prawnej samorządów studenckich oraz praktyczne porady w zakresie tworzenia prawa.

II. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - charakter regulacji

Naczelną zasadą prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, która stanowi punkt wyjścia dla zrozumienia praw i obowiązków członków wspólnoty akademickiej, w tym studentów - jest zasada **autonomii szkół wyższych**. Zasada ta została przewidziana w postanowieniach Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) – art. 70 ust. 5 oraz ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm. – dalej jako: PSWiN) – art. 3 ust. 1.

Oparcie regulacji PSWiN i funkcjonowania uczelni na zasadzie autonomii powoduje, że ustawa ta ma charakter **regulacji ramowej**. Specyfika takiego rodzaju regulacji polega na tym, że uczelniom przyznana została stosunkowo duża swoboda w kształtowaniu swoich aktów wewnętrznych. Trzeba mieć na uwadze, iż na ramowy charakter regulacji dotyczącej sfery szkolnictwa wyższego i nauki zwracano uwagę również w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, który uznaje, iż: „(...) ustawy określające zasady działania publicznych szkół wyższych muszą - w myśl art. 70 ust. 5 konstytucji, respektować ich autonomię, tzn. nie mogą znosić istoty tej autonomii, poprzez zupełne i wyczerpujące unormowanie wszystkich spraw, które określają pozycję studenta w państwowej szkole wyższej. W przeciwnym przypadku rola państwowych szkół wyższych sprowadzałaby się jedynie do wykonywania ustaw, zaś organy tych szkół stałyby się organami państwa, co równałoby się zniesieniu ich autonomii” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2000 r. SK 18/99). Z treści przytoczonego poglądu TK wynika bowiem niepodważalny wniosek, zgodnie z którym autonomia szkół wyższych wyraża się w możliwości dookreślania i uszczegóławiania regulacji ustawowej, która nie powinna wyczerpująco regulować wszystkich aspektów wpływających na funkcjonowanie społeczności akademickiej, w tym studenckiej. Oczywiście, granice autonomii uczelni są wyznaczone przez normy prawa powszechnie obowiązującego (wyrok NSA z dnia 20 sierpnia 2014 r., I OSK 1579/14, LEX). Jednakże w świetle przepisów prawa oraz stanowiska TK można skonstatować, że nic nie stoi na przeszkodzie przyjmowaniu kompleksowych regulacji, które konkretyzowałyby materię ustawową.

Przekładając powyższe na grunt działalności studenckiej należy pamiętać, że autonomia uczelni pozwala na takie kształtowanie regulacji wewnętrznych, które będą dostosowane do specyfiki funkcjonowania danego podmiotu, a jednocześnie daje możliwość wpływu na treść tych regulacji przedstawicielom różnych grup współistniejących w społeczności akademickiej, w tym samorządowi studenckiemu. Ze względu na to, że nie jest możliwe uregulowanie na poziomie ustawy wszystkich aspektów dot. odbywania studiów i praw wynikających ze statusu studenta, to na lokalnych samorządach studenckich spoczywa ciężar dbałości o interesy reprezentowanej społeczności.

Stąd też **akty prawne o kluczowym znaczeniu** w działalności samorządu studenckiego i odnoszące się do praw studentów to:

- 1) Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.);
- 2) Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.);

- 3) Akty prawa wewnątrzszkolowego obowiązujące w danej uczelni uchwalane przez właściwe jej organy.

III. Prawa studenta

Akt prawny w kontekście omawianej tematyki - najprościej mówiąc - jest źródłem praw i obowiązków grup lub jednostek i wyznacza zasady funkcjonowania i relacji między nimi w ramach danego obszaru stosunków społecznych.

Dlatego skuteczne korzystanie z jakichkolwiek aktów prawa wymaga przede wszystkim:

- znajomości aktów, z których wynikają określone prawa i obowiązki – zob. pkt II i IV.2 (jakie są to akty i gdzie można je znaleźć);
- zapoznania się z katalogiem praw i obowiązków wynikających z tych aktów;
- znajomości hierarchii aktów prawnych, z których prawa i obowiązki mogą wynikać;
- znajomości podstawowych zasad interpretacji przepisów.

Poniżej zostały wymienione najistotniejsze przepisy ustawy PSWiN statuujące prawa przysługujące studentom – zarówno w wymiarze jednostkowym (studentowi jako podmiotowi praw i obowiązków), jak i grupowym (studentom jako grupie wchodzącej w skład wspólnoty akademickiej).

Prawa wynikające z posiadania statusu studenta nabywa się z chwilą złożenia ślubowania (art. 83 PSWiN).

1. Studenci w strukturach uczelni

1) Przewodniczący samorządu studenckiego w radzie uczelni

W skład rady uczelni wchodzi: 1) 6 albo 8 osób powoływanych przez senat; 2) przewodniczący samorządu studenckiego. (art. 19 ust. 1 PSWiN).

Rada uczelni jest jednym z organów uczelni publicznej, który zajmuje się m.in. opiniowaniem projektu strategii uczelni; opiniowaniem projektu statutu; monitorowaniem gospodarki finansowej uczelni; monitorowaniem zarządzania uczelnią; wskazywaniem kandydatów na rektora po zaopiniowaniu przez senat (art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 18 ust. 1 PSWiN). Ustawowa gwarancja członkostwa w tym organie przyznana przewodniczącemu samorządu studenckiego oznacza zatem zapewnienie studentom głosu przy kluczowych dla funkcjonowania uczelni kwestiach, ale także wymaga od samorządu wyboru na tę funkcję takiej osoby, która będzie dawać rękojmię prawidłowego wywiązywania się z tego obowiązku i skutecznego reprezentowania interesu studentów.

2) Uzgodnienie powołania osoby do pełnienia funkcji kierowniczej, do której zakresu obowiązków należą sprawy studenckie z samorządem studenckim

Powołanie osoby do pełnienia funkcji kierowniczej, do której zakresu obowiązków należą sprawy studenckie lub sprawy doktorantów, wymaga uzgodnienia odpowiednio z samorządem

studenckim lub samorządem doktorantów. Niezajęcie stanowiska przez samorząd w terminie wskazanym w statucie uważa się za wyrażenie zgody (art. 23 ust. 5 PSWiN). Powołanie wskazanej osoby należy do kompetencji rektora (ust. 1 pkt 6).

Uwaga! Uzgodnienie oznacza, że bez porozumienia z samorządem studenckim co do osoby do pełnienia wskazanej funkcji nie jest możliwe jej powołanie. Jednakże studenci mogą ponieść negatywne konsekwencje braku wyrażenia stanowiska w postaci powołania na funkcję kierowniczą, do której zakresu obowiązków należą sprawy studenckie - takiej osoby, która nie będzie aprobowana przez studentów.

3) Członkostwo w kolegium elektorów

Skład kolegium elektorów w uczelni publicznej oraz tryb wyboru jego członków określa statut, przy czym nie mniej niż 20% składu stanowią studenci i doktoranci. Liczbę studentów i doktorantów ustala się proporcjonalnie do liczebności obu tych grup w uczelni, z tym że każda z tych grup jest reprezentowana przez co najmniej jednego przedstawiciela (art. 25 ust. 1 PSWiN). Zadaniem kolegium elektorów jest przede wszystkim wybór rektora w uczelni publicznej (art. 24 ust. 2 pkt 1 PSWiN).

4) Członkostwo w senacie

W skład senatu wchodzi:

a) w publicznej uczelni akademickiej: a) profesorowie i profesorowie uczelni, którzy stanowią nie mniej niż 50% składu senatu, b) studenci i doktoranci, którzy stanowią nie mniej niż 20% składu senatu, c) nauczyciele akademicy zatrudnieni na stanowiskach innych niż określone w lit. a i pracownicy niebędący nauczycielami akademickimi, którzy stanowią nie mniej niż 25% składu senatu;

b) w publicznej uczelni zawodowej: a) nauczyciele akademicy posiadający co najmniej stopień doktora, którzy stanowią nie mniej niż 50% składu senatu, b) studenci, którzy stanowią nie mniej niż 20% składu senatu, c) nauczyciele akademicy nieposiadający stopnia doktora i pracownicy niebędący nauczycielami akademickimi, którzy stanowią nie mniej niż 25% składu senatu;

c) w niepublicznej uczelni akademickiej: a) nauczyciele akademicy i pracownicy niebędący nauczycielami akademickimi, b) studenci i doktoranci, którzy stanowią nie mniej niż 20% składu senatu;

d) w niepublicznej uczelni zawodowej: a) nauczyciele akademicy i pracownicy niebędący nauczycielami akademickimi, b) studenci, którzy stanowią nie mniej niż 20% składu senatu.

Liczbę studentów i doktorantów ustala się proporcjonalnie do liczebności obu tych grup w uczelni, z tym że każda z tych grup jest reprezentowana przez co najmniej jednego przedstawiciela (art. 29 ust. 1 i 2 PSWiN).

Członkostwo studentów w senacie jest istotne, gdyż senat m.in. uchwała regulaminu studiów (art. 28 ust. 1 pkt 2 PSWiN), opiniuje kandydatów na rektora (pkt 5), ustala warunki, tryb oraz terminu rozpoczęcia i zakończenia rekrutacji na studia i na kształcenie specjalistyczne –

podejmując tzw. uchwałę rekrutacyjną (pkt 10) ustala programy studiów, studiów podyplomowych i kształcenia specjalistycznego (pkt 11).

5) Opiniowanie programu studiów

Ustalenie programu studiów wymaga zasięgnięcia opinii samorządu studenckiego. W przypadku bezskutecznego upływu terminu określonego w statucie, wymóg zasięgnięcia opinii uważa się za spełniony (art. 28 ust. 2 PSWiN).

Bez zasięgnięcia rzeczowej opinii uchwalenie programu studiów nie będzie skuteczne. Jednak niezajęcie stanowiska w terminie określonym przez statut, pozwala na ustaleniu programu studiów bez konieczności otrzymania opinii samorządu.

6) Uzgodnienie regulaminu studiów

Regulamin studiów wymaga uzgodnienia z samorządem studenckim. Jeżeli w ciągu 3 miesięcy od uchwalenia regulaminu senat i samorząd studencki nie dojdą do porozumienia w sprawie jego treści, regulamin wchodzi w życie na mocy ponownej uchwały senatu podjętej większością co najmniej 2/3 głosów jego statutowego składu (art. 75 ust. 3 PSWiN).

Samorząd studencki może zatem: 1) zaakceptować treść regulaminu; 2) odrzucić treść regulaminu; 3) zaproponować poprawki; 4) zaniechać działań.

7) Udział w ustaleniu regulaminu świadczeń

Regulamin świadczeń dla studentów ustala rektor w porozumieniu z samorządem studenckim. W nowo utworzonej uczelni regulamin ustala na okres roku rektor (art. 95 ust. 2 PSWiN).

8) Wniosek o powołanie komisji stypendialnej i odwoławczej komisji stypendialnej

Na wniosek samorządu studenckiego świadczenia w postaci stypendium socjalnego, stypendium dla osób niepełnosprawnych, zapomogi i stypendium rektora - są przyznawane przez komisję stypendialną i odwoławczą komisję stypendialną. Większość członków komisji stanowią studenci. Decyzję podpisuje przewodniczący komisji albo upoważniony przez niego wiceprzewodniczący komisji (art. 86 ust. 3 PSWiN).

9) Prawo do podjęcia akcji protestacyjnej lub strajku

Akcję protestacyjną lub strajk może podjąć samorząd studencki, Parlament Studentów RP lub stowarzyszenie o zasięgu ogólnokrajowym zrzeszające wyłącznie studentów (art. 106 ust. 2 PSWiN).

10) Funkcjonowanie samorządu studenckiego

Samorząd studencki jest wyłącznym reprezentantem ogółu studentów uczelni. Samorząd studencki prowadzi w uczelni działalność w zakresie spraw studenckich, w tym socjalno-bytowych i kulturalnych. Uczelnia zapewnia warunki niezbędne do funkcjonowania samorządu studenckiego, w tym infrastrukturę i środki finansowe, którymi samorząd studencki dysponuje w ramach swojej działalności (art. 110 ust. 3-4 i 9 PSWiN).

2. Kluczowe prawa studenta

1) Prawo do przeszkolenia w zakresie praw i obowiązków studenta

Student ma prawo do przeszkolenia w zakresie praw i obowiązków studenta. Szkolenia prowadzi samorząd studencki we współpracy z Parlamentem Studentów Rzeczypospolitej Polskiej (PSRP), który zapewnia przedstawicielom samorządów studenckich przygotowanie do prowadzenia szkoleń oraz podejmuje działania promocyjne dotyczące praw i obowiązków studenta (art. 84 PSWiN).

2) Prawo do przenoszenia i uznawania punktów ECTS (art. 85 ust. 1 pkt 1 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

3) Prawo do odbywania studiów według indywidualnej organizacji studiów (art. 85 ust. 1 pkt 2 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

4) Prawo do usprawiedliwiania nieobecności na zajęciach, urlopów od zajęć oraz urlopów od zajęć z możliwością przystąpienia do weryfikacji uzyskanych efektów uczenia się określonych w programie studiów (art. 85 ust. 1 pkt 3 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

5) Prawo do zmiany kierunku studiów (art. 85 ust. 1 pkt 4 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

6) Prawo do przeniesienia na studia stacjonarne albo niestacjonarne (art. 85 ust. 1 pkt 5 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

7) Prawo do przystąpienia do egzaminu komisyjnego przy udziale wskazanego przez niego obserwatora (art. 85 ust. 1 pkt 6 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

8) Prawo do powtarzania określonych zajęć z powodu niezadowalających wyników w nauce (art. 85 ust. 1 pkt 7 PSWiN)

Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Jest to wyraz autonomii przyznanej uczelniom.

9) Prawo do odbywania studiów na określonym kierunku i poziomie według indywidualnej organizacji studiów do czasu ich ukończenia - w przypadku studiów stacjonarnych

Przysługuje studentce w ciąży lub studentowi będącemu rodzicem. Wniosek takiej osoby powoduje, że nie można odmówić zgody na realizację tego prawa (art. 85 ust. 2 pkt 1 PSWiN).

10) Prawo do urlopu od zajęć oraz urlopów od zajęć z możliwością przystąpienia do weryfikacji uzyskanych efektów uczenia się określonych w programie studiów

Przysługuje studentce w ciąży lub studentowi będącemu rodzicem. Wniosek takiej osoby powoduje, że nie można odmówić zgody na realizację tego prawa (art. 85 ust. 2 pkt 2 w zw. z ust. 1 pkt 3 PSWiN).

11) Prawo ubiegania się o stypendia i inne świadczenia

Student może ubiegać się o:

- stypendium socjalne;
- stypendium dla osób niepełnosprawnych;
- zapomogę;
- stypendium rektora;
- stypendium finansowane przez jednostkę samorządu terytorialnego;
- stypendium za wyniki w nauce lub w sporcie finansowane przez osobę fizyczną lub osobę prawną niebędącą państwową ani samorządową osobą prawną (art. 86 ust. 1 PSWiN).

12) Prawo do ubiegania się o kredyt studencki

Student, który nie ukończył 30. roku życia oraz którego przeciętny miesięczny dochód na osobę w rodzinie z roku poprzedzającego rok złożenia wniosku jest niższy lub równy kwocie określonej na podstawie art. 98 ust. 4, może otrzymać kredyt studencki (art. 98 ust. 1 PSWiN).

13) Prawo ubiegania się o kredyt na studia medyczne

Student odbywający studia na kierunku lekarskim w języku polskim na warunkach odpłatności może ubiegać się o kredyt na pokrycie opłat za usługi edukacyjne na tych studiach (art. 103a ust. 1 PSWiN).

14) Prawo do zakwaterowania w domu studenckim i wyżywienia

Student może ubiegać się o: 1) zakwaterowanie w domu studenckim uczelni lub wyżywienie w stołówce studenckiej uczelni; 2) zakwaterowanie małżonka lub dziecka w domu studenckim uczelni (art. 104 PSWiN).

15) Prawo do ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej

Osobie legitymującej się legitymacją studencką przysługuje prawo do korzystania z 50% ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej (art. 105 PSWiN).

16) Zachowanie praw studenta do 31 października

Osoba, która ukończyła studia pierwszego stopnia, zachowuje prawa studenta do dnia 31 października roku, w którym ukończyła te studia, z wyłączeniem prawa do świadczeń, o których mowa w art. 86 ust. 1 pkt 1-4 (stypendium socjalnego, dla osób niepełnosprawnych, rektora i zapomogi) – art. 109 PSWiN.

17) Prawo zrzeszania w organizacjach studenckich

Oprócz obligatoryjnego członkostwa w samorządzie studenckim, studenci mają prawo zrzeszania się w uczelnianych organizacjach studenckich, np. studenckich kołach naukowych. O powstaniu uczelnianej organizacji studenckiej jej organ niezwłocznie informuje rektora (art. 111 ust. 1 i 2 PSWiN).

18) Prawo do dokonywania oceny okresowej nauczycieli akademickich

Uczelnia umożliwia studentom i doktorantom dokonanie co najmniej raz w roku akademickim oceny nauczyciela akademickiego w zakresie wypełniania przez niego obowiązków związanych z kształceniem (art. 128 ust. 4 PSWiN).

3. Inne ważne przepisy

1) Art. 72 PSWiN (postępowanie w sprawie przyjęcia na studia)

Postępowanie w sprawie przyjęcia na studia może prowadzić komisja. Przyjęcie na studia następuje w drodze wpisu na listę studentów. Odmowa przyjęcia na studia następuje w drodze decyzji administracyjnej. W przypadku, gdy postępowanie prowadzi komisja, to decyzję podpisuje przewodniczący komisji. Od decyzji komisji przysługuje odwołanie do rektora. Wyniki postępowania w sprawie przyjęcia na studia są jawne.

2) Art. 107 PSWiN (obowiązki studenta)

Student jest obowiązany postępować zgodnie z treścią ślubowania i przepisami obowiązującymi w uczelni. Jest on obowiązany w szczególności do: 1) uczestniczenia w zajęciach zgodnie z regulaminem studiów; 2) składania egzaminów, odbywania praktyk zawodowych i spełniania innych wymagań przewidzianych w programie studiów.

3) Art. 108 PSWiN (skreślenie z listy studentów)

Studenta skreśla się z listy studentów w przypadku: 1) niepodjęcia studiów; 2) rezygnacji ze studiów; 3) niezłożenia w terminie pracy dyplomowej lub egzaminu dyplomowego; 4) ukarania karą dyscyplinarną wydalenia z uczelni.

Student może być skreślony z listy studentów w przypadku: 1) stwierdzenia braku udziału w obowiązkowych zajęciach; 2) stwierdzenia braku postępów w nauce; 3) nieuzyskania zaliczenia semestru lub roku w określonym terminie; 4) niewniesienia opłat związanych z odbywaniem studiów.

Skreślenie z listy studentów następuje w drodze decyzji administracyjnej. Z uwagi na administracyjny charakter sprawy, stosuje się tutaj przepisy ustawy z 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 775 – dalej jako KPA). Odwołanie wnosi się do właściwego organu odwoławczego za pośrednictwem organu, który wydał decyzję w terminie czternastu dni od dnia doręczenia decyzji stronie (art. 129 § 1 i 2 KPA). Odwołanie nie wymaga szczegółowego uzasadnienia. Wystarczy, jeżeli z odwołania wynika, że strona nie jest zadowolona z wydanej decyzji. Przepisy szczególne mogą ustalać inne wymogi co do treści odwołania (art. 128 KPA).

4) Art. 307 (odpowiedzialność dyscyplinarna studentów)

Student podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie przepisów obowiązujących w uczelni oraz za czyn uchybiający godności studenta. Za ten sam czyn student nie może być ukarany jednocześnie przez rektora i komisję dyscyplinarną.

IV. Skuteczne korzystanie z aktów prawnych

Skuteczne korzystanie z aktów prawnych – poza znajomością tych, z których mogą wynikać prawa i obowiązki – wymaga także znajomości wzajemnej relacji tych aktów względem siebie. W efekcie przekłada się to na ustalenie zakresu, w jakim możliwe jest przyznanie praw i nakładanie obowiązków.

1. Hierarchia źródeł prawa

Akty prawne dzielą się na:

- 1) Akty prawa powszechnie obowiązującego – skierowane są do abstrakcyjnego kręgu adresatów i obowiązujące wszystkie osoby i podmioty w Rzeczypospolitej Polskiej, np. ustawy (z zastrzeżeniem aktów prawa miejscowego);
- 2) Akty prawa wewnętrznie obowiązującego – skierowane do oznaczonego kręgu odbiorców, pozostających w stosunku podporządkowania organizacyjnego względem podmiotu, który ten akt wydał, np. regulamin świadczeń dla studentów w danej uczelni.

Akty prawa powszechnie obowiązującego

Hierarchię źródeł prawa powszechnie obowiązującego w Polsce wyznacza art. 87 ust. 1 i 2 Konstytucji RP. Źróżłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są:

- 1) Konstytucja,
- 2) **ustawy – (w tym ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce),**
- 3) ratyfikowane umowy międzynarodowe,
- 4) rozporządzenia – np. rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz.U. 2021 poz. 661),
- 5) akty prawa miejscowego obowiązujące na obszarze działania organów, które je ustanowiły.

Uwaga! Akty prawa wewnętrznego muszą być zgodne z aktami powszechnie obowiązującymi, np. statut uczelni musi być zgodny z ustawą PSWiN.

A co, jeśli nie jest? W takiej sytuacji regulacje niezgodne z aktem wyższego rzędu (np. ustawą) nie obowiązują i zastosowanie znajdują odpowiednie przepisy powszechnie obowiązujące.

Przykład

Akt wewnętrzny uczelni X stanowi, że przyjęcie na studia będzie odbywało się wyłącznie na podstawie rekrutacji, wykluczając możliwość przyjęcia na studia w trybie przeniesienia z innej uczelni lub uczelni zagranicznej. Regulacja ta – jako sprzeczna z art. 69 ust. 1 PSWiN (aktem powszechnie obowiązującym) nie będzie obowiązywała i wówczas zastosowanie znajdą odpowiednie przepisy ustawy.

2. Publikatory aktów prawnych

Skuteczne obowiązywanie norm prawnych zawartych w aktach prawnych zależy od możliwości zapoznania się z nimi przez adresatów tych norm. Innymi słowy, w celu zapewnienia tego, że przyjęte przepisy będą respektowane i przestrzegane konieczne jest stworzenie warunków do zapoznania się z ich treścią. Jednakże podkreślić należy, że mowa tutaj jest o możliwości zapoznania się z ich treścią, co realizowane jest za pomocą publikacji aktów w przewidziany prawem sposób. Natomiast to, czy faktycznie dana osoba zapozna się z treścią przepisów leży już w jej interesie i jest obowiązkiem tej osoby. Fakt niezapoznania się z treścią aktu, który obowiązuje jego adresata nie zwalnia go z jego przestrzegania i nie chroni go przed negatywnymi skutkami jego nieznamości. W nauce prawa nazywa się to domniemaniem znajomości prawa (łac. *Ignorantia iuris nocet* – Nieznajomość praw szkodzi).

Zgodnie z art. 88 ust. 1 Konstytucji RP, warunkiem wejścia w życie ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawa miejscowego jest ich ogłoszenie. **Akty powszechnie obowiązujące** takie jak w szczególności: Konstytucja, ustawy, rozporządzenia z mocą ustawy wydane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, rozporządzenia wydane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, Prezesa Rady Ministrów, ministrów kierujących działami administracji rządowej, przewodniczących określonych w ustawach komitetów, będących członkami Rady Ministrów, orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego dotyczące aktów normatywnych ogłoszonych w Dzienniku Ustaw, uchwały Rady Ministrów uchylające rozporządzenie ministra ogłasza się w **Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej**.

Z kolei **akty prawa wewnętrznego** takie jak statut, strategia uczelni, regulamin zarządzania prawami autorskimi, prawami pokrewnymi i prawami własności przemysłowej oraz zasad komercjalizacji, regulamin korzystania z infrastruktury badawczej, regulamin studiów, regulamin świadczeń dla studentów, zasady i tryb przyjmowania na studia, programy studiów, uczelnia udostępnia w **Biuletynie Informacji Publicznej** na swojej stronie podmiotowej w terminie 14 dni od dnia ich przyjęcia.

W świetle powyższego, w wyniku procesu wstępnej analizy danego aktu prawnego powinno się znaleźć odpowiedź na następujące pytania:

- 1) Z jakim aktem mamy do czynienia (powszechnie obowiązującym czy wewnętrznie obowiązującym)?
- 2) Czy akt ten został opublikowany/ogłoszony (jeśli dotyczy)?

a następnie (co jest już etapem analizy pogłębionej, a więc w tym wypadku interpretacji przepisów):

- 3) Jaki prawa lub obowiązki wynikają z tego przepisu (jeśli dotyczy)?
- 4) Czy analizowany przepis jest zgodny z przepisami znajdującymi się w aktach wyższego rzędu (jeśli dotyczy)?

3. Interpretacja przepisów

Interpretacja przepisów jest zdecydowanie najtrudniejszym korzystania z aktów prawnych, stanowiąc jednocześnie esencję tego procesu. Niejednokrotnie wykładnia norm zawartych w ustawach, rozporządzeniach czy regulaminach nie jest łatwa także dla profesjonalistów zajmujących się prawem zawodowo.

W nauce prawa wyróżnia się następujące, kluczowe rodzaje wykładni: 1) językową, 2) systemową, 3) funkcjonalną (L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 68 i n).

Rodzaje wykładni

Wykładnia językowa polega na ustaleniu sensu przepisu prawnego na podstawie analizy tekstu słownego, uwzględniającej zasady semantyczne i syntaktyczne. Wykładnia ta jest metodą podstawową, stanowiącą punkt wyjścia w pracy interpretatora. Dopiero gdy zastosowanie tych reguł nie dostarcza jednoznacznych rezultatów konieczne jest odniesienie się do dalszych rodzajów wykładni.

Wykładnia systemowa polega na ustaleniu sensu przepisu prawnego w oparciu o osadzenie tego przepisu w danym akcie prawnym, danej gałęzi prawa.

Wykładnia funkcjonalna zawiera dyrektywy odnoszące się do funkcji, jaką ma pełnić i pełni dany przepis prawa.

W ramach wykładni funkcjonalnej mówi się o **wykładni celowościowej** (teleologicznej), która zakłada odwoływanie się do celu regulacji prawnej. Przy wykładni funkcjonalnej można się bowiem odnieść do trzech elementów: celu prawa, jego funkcji oraz ocen i reguł moralnych (M. Kordela, *Aksjologiczna wykładnia prawa*, Acta Universitatis Wratislaviensis, Przegląd Prawa i Administracji, T. 110, Wrocław 2017, s. 150).

Ważne pojęcia

Definicja legalna – definicja danego pojęcia przedstawiona przez ustawodawcę w akcie prawnym.

Przykład:

Młodym naukowcem jest osoba prowadząca działalność naukową, która: 1) jest doktorantem lub nauczycielem akademickim – i nie posiada stopnia doktora albo 1a) przygotowuje rozprawę doktorską w trybie eksternistycznym i nie posiada stopnia doktora – jeżeli od dnia wyznaczenia promotora lub promotorów albo promotora i promotora pomocniczego zgodnie z art. 217 nie upłynęło więcej niż 4 lata, albo 2) posiada stopień doktora, od uzyskania którego nie upłynęło 7 lat, i jest zatrudniona w podmiocie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 (art. 360 ust. 2 PSWiN).

Przedstawione w przytoczonym przepisie rozumienie pojęcia „młodego naukowca” wiąże interpretatora w takim znaczeniu, że interpretując inne przepisy danego aktu, które zawierają w sobie to pojęcie, interpretator nie może nadać mu innego znaczenia niż to ustawowe. Wynika z tego m.in., że za „młodego naukowca” w rozumieniu PSWiN nie może być uznany student, jeśli nie jest spełnia jednocześnie jakiegoś kryterium z art. 360 PSWiN, np. będąc studentem psychologii jednocześnie ukończył studia na kierunku ekonomia i podjął w ramach tej dyscypliny kształcenie w szkole doktorskiej.

Klauzula generalna - zawarty w przepisie prawnym zwrot niedookreślony odsyłający do kryteriów i ocen pozaprawnych, którego treść ustalana jest w procesie stosowania prawa (L. Leszczyński, *Klauzule generalne w stosowaniu prawa*, Lublin 1986, s. 14). W celu uwzględnienia wielości różnych sytuacji, których wyliczenie w jednym przepisie byłoby niemożliwy ustawodawca posługuje się konstrukcją klauzul generalnych, które czynią proces stosowania prawa bardziej elastycznym, wyposażonym w znacznie większy zakres luzu decyzyjnego. Są to np. „ważne powody”, „dobre obyczaje”, „względy słuszności”.

V. Działalność prawna samorządu studenckiego

1. Formy działalności prawnej samorządu studenckiego

Działalność prawna samorządu studenckiego najczęściej przyjmuje postać **opiniowania pod kątem prawnym aktów normatywnych** przyjmowanych przez właściwe organy uczelni, które dotyczą spraw studenckich. W tym zakresie niezwykle istotne jest, aby nie zapomnieć o autonomii uczelni, która pozwala na uszczegółowienie regulacji ustawowej w zakresie nieuregulowanym w sposób wyczerpujący. Granicą tej autonomii są przepisy powszechnie obowiązującego prawa, jednak ustalenie tej granicy na gruncie danej regulacji stanowi niejednokrotnie wyzwanie dla interpretatorów prawa o szkolnictwie wyższym. Ocena ta obejmuje stwierdzenie, czy dany przepis ustawowy normuje dane zagadnienie w sposób wyczerpujący, niepodlegający modyfikacji czy też pozwala na jej uszczegółowienie. Następnie, jeśli dojdziemy do konkluzji, że regulacja może być doprecyzowana to rolą samorządu jest wykorzystanie w taki sposób przyznanej autonomii, by jak najpełniej urzeczywistnić zgłaszane postulaty.

Przykład

Student ma prawo do zmiany kierunku studiów (art. 85 ust. 1 pkt 4 PSWiN). Zasady korzystania z tego prawa powinny zostać określone w regulaminie studiów. Autonomia w tym wypadku

będzie odnosić się do szczegółowych zasad korzystania z tego uprawnienia. Rolą samorządu może być tutaj takie ukształtowanie tych zasad, by nie zawierały one nadmiernych ograniczeń w zmianie kierunku studiów.

Działalność prawna samorządu studenckiego polega również **na tworzeniu lub współtworzeniu aktów normatywnych obowiązujących w danej uczelni**. Właściwe będą tu także uwagi poczynione na temat wykorzystywania autonomii.

Kluczowym aktem, który przyjmuje organ uchwałodawczy samorządu studenckiego to regulamin samorządu. Określa on organizację i sposób działania samorządu oraz sposób powoływania przedstawicieli do organów uczelni, a w przypadku uczelni publicznej także do kolegium elektorów. Regulamin wchodzi w życie po stwierdzeniu przez rektora jego zgodności z ustawą i statutem uczelni w terminie 30 dni od dnia jego przekazania. Pierwszy regulamin samorządu studenckiego w nowo utworzonej uczelni uchwała senat. Rektor uchyla wydawane przez samorząd studencki akty niezgodne z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, statutem uczelni, regulaminem studiów lub regulaminem samorządu. Na rozstrzygnięcie w sprawie uchylenia aktu służy, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia, skarga do sądu administracyjnego (art. 108 ust. 6-8 PSWiN).

Tworzenie regulaminu samorządu studenckiego nie może być oderwane od szeregu czynników faktycznych, takich jak m.in.: specyfiki danej uczelni, zaangażowania członków samorządu, liczby studentów kształcących się w danej uczelni, itp. Kluczowe jest jednak, by przyjęte rozwiązania gwarantowały skuteczność działań podejmowanych przez samorząd studencki. Z tego względu niezbędne jest zachowanie odpowiedniego stopnia elastyczności rozwiązań dotyczących funkcjonowania organów.

Kolejną formą działalności prawnej samorządu studenckiego jest świadczenie - w zakresie uzasadnionym realizacją ustawowych zadań – **pomocy prawnej** członkom samorządu. Pomoc ta może w szczególności polegać na informowaniu studentów o przysługujących im prawach i obowiązkach, jak również podejmowaniu działań mających na celu rozwiązanie konkretnego problemu prawnego, z którym zwraca się do samorządu student.

Do pozostałych form działalności prawnej zaliczyć można **działania popularyzatorskie** w zakresie podnoszenia świadomości prawnej studentów oraz **działalność szkoleniową** w zakresie prawnym.

2. Dobre praktyki w zakresie działalności prawnej samorządów studenckich

1) Czynne korzystanie z uprawnień ustawowych dot. uczestnictwa w procesie opiniowania aktów prawnych odnoszących się do sytuacji studentów w danej uczelni

Pozwala to na kształtowanie takich warunków studiowania w danej uczelni, które byłyby optymalne zarówno dla studentów, jak i z perspektywy Władz uczelni. Rzeczowe przedstawienie opinii pozwala na wypracowanie kompromisowej treści aktu. Ponadto dzięki temu możliwe jest sprawowanie działań strażniczych przez samorząd studencki. Należy tu

zwrócić w szczególności uwagę na uprawnienia do opiniowania programu studiów, uzgodnienia regulaminu studiów, jak również udział w ustaleniu regulaminu świadczeń.

2) *Określenie organu uprawnionego do wyrażenia opinii w przedmiocie danego aktu w regulaminie samorządu studenckiego*

Podstawą działania samorządu studenckiego jest jego regulamin, który określa organizację i sposób działania samorządu. Warto, by kluczowe dla studentów akty uczelniane były opiniowane przez organ określony w regulaminie tak, by w zapewnić właściwą reprezentację interesu studentów.

3) *Konfrontacja zgodności postanowień aktu wewnętrznego z przepisami powszechnie obowiązującymi*

Zob. pkt. IV.

4) *Respektowanie granic autonomii uczelni – nieingerowanie w materię ustawową*

Zob. pkt IV.

5) *Powołanie organu, do którego kompetencji należałaby pomoc prawna studentom w danej uczelni – np. uczelnianego rzecznika praw studenta*

Powołanie w strukturach samorządu studenckiego osoby, której zadaniem byłaby pomoc prawna w sprawach indywidualnych studentów mogłoby przyczynić się do zwiększenia poziomu specjalizacji działalności prawnej samorządu, jak i działań strażniczych. Należy jednak pamiętać, że pomoc prawna świadczona przez taką osobę powinna odpowiadać ustawowym i regulaminowym celom funkcjonowania samorządu. W szczególności nie powinna ona zastępować pomocy prawnej świadczonej przez profesjonalne podmioty, jeśli w danej sytuacji pomoc taka byłaby uzasadniona.

6) *Wykorzystywanie granic autonomii w sposób optymalny*

Zob. pkt IV.

Przykład:

Zapomogę może otrzymać student, który znalazł się przejściowo w trudnej sytuacji życiowej. W regulaminie świadczeń można przewidzieć:

- a) zamknięty katalog przypadków stanowiących „trudną sytuację życiową” – wówczas przyznanie zapomogi będzie możliwe wyłącznie w razie ziszczenia się wskazanej w regulaminie przesłanki, np. choroby

albo

- b) otwarty katalog przypadków stanowiących „trudną sytuację życiową” używając sformułowania „szczególności” – wówczas przyznanie zapomogi będzie możliwe zarówno w razie ziszczenia się wskazanej w regulaminie przesłanki, ale także innej, niewyrażonej bezpośrednio, ale wpisującej się w rozumienie „trudnej sytuacji życiowej”.

Optymalne wykorzystanie autonomii z perspektywy studentów będzie polegało tutaj na skonstruowaniu otwartego katalogu przypadków uprawniających do otrzymania zapomogi.

3. Tworzenie aktów prawnych

Prawidłowe stworzenie aktu prawnego powinno uwzględniać kwestie o charakterze materialnym, jak i formalnym.

Od strony materialnej istotne jest bazowanie na merytorycznym aspekcie oddziaływania danego aktu, w szczególności charakteru stosunków będących przedmiotem regulacji.

Natomiast od strony formalnej powinno uwzględniać zaś zasady zawarte w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z 20.6.2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej" (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283). Zasady te warto pomocniczo stosować także przy tworzeniu aktów prawa wewnętrznego, np. regulaminu studiów, regulaminu świadczeń czy regulaminu samorządu studenckiego.

Praktyczne porady tworzenia aktów prawnych

- 1) Regulacje niższego rzędu muszą być zgodne z regulacjami wyższego rzędu, np. regulamin świadczeń z ustawą; regulamin samorządu studenckiego ze statutem uczelni;
- 2) Regulacja powinna kompleksowo normować dany wycinek funkcjonowania społeczności (tutaj: studenckiej) – np. przyznawanie świadczeń dla studentów.
- 3) Konsekwencja w stosowaniu danego terminu/pojęcia - do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami.

Przykład

Osobie legitymującej się legitymacją studencką przysługuje prawo do korzystania z 50% ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej.

Ustawodawca posłużył się tutaj pojęciem „osoby legitymującej się legitymacją studencką”, nie zaś „studenta”, co oznacza, że nie są to pojęcia tożsame. Należy pamiętać osoba, która ukończyła studia pierwszego stopnia, zachowuje prawa studenta do dnia 31 października roku, w którym ukończyła te studia. Dlatego niewłaściwe byłoby posłużenie się tutaj pojęciem „studenta”.

- 4) W akcie normatywnym nie stosuje się sformułowań, które nie służą wyrażaniu norm prawnych, a w szczególności apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm.
- 5) Dana jednostka redakcyjna (artykuł czy paragraf) powinna odnosić się do jednego zagadnienia, nie zaś łączyć różne niepowiązane (bądź luźno powiązane) ze sobą kwestie.
- 6) W celu zachowania przejrzystości aktu warto tytułować jednostki redakcyjne – np. „Postanowienia ogólne”, „Komisja stypendialna i odwoławcza komisja stypendialna”,

„Stypendium socjalne”, „Stypendium dla osób niepełnosprawnych”, „Procedura odwoławcza” itp.

- 7) Klarowność i poprawność wyliczeń - każdy punkt w wyliczeniu powinien kończyć się średnikiem, a ostatni kropką, chyba że wyliczenie kończy się częścią wspólną odnoszącą się do wszystkich punktów. W takim przypadku kropkę stawia się po części wspólnej, a każdy punkt, z wyjątkiem ostatniego, kończy się przecinkiem.

Przykład:

Studenta skreśla się z listy studentów w przypadku:

- 1) *niepodjęcia studiów;*
 - 2) *rezygnacji ze studiów;*
 - 3) *niezłożenia w terminie pracy dyplomowej lub egzaminu dyplomowego;*
 - 4) *ukarania karą dyscyplinarną wydalenia z uczelni.*
- 8) Warto definiować używane w treści aktu pojęcia, jeśli ich rozumienie nie wynika jednoznacznie z języka potocznego bądź wolą autora aktu jest nadanie mu konkretnego znaczenia.
- 9) W przypadku zmian danego aktu należy zadbać o zamieszczenie przepisów przejściowych.
- 10) Znaczenie spójników – „oraz/i” (koniunkcja); „lub” (alternatywa zwykła), „albo” (alternatywa rozłączna).

Przykład:

Stypendium rektora może zostać przyznane studentowi, który uzyskał wysoką średnią ocen za poprzedni rok studiów ze wszystkich przedmiotów oraz posiada osiągnięcia naukowe. – Z takiej budowy przepisu wynika, że student w celu otrzymania stypendium musi posiadać jednocześnie wysoką średnią, jak i osiągnięcia naukowe (obie przesłanki muszą wystąpić łącznie)

Stypendium rektora może zostać przyznane studentowi, który uzyskał wysoką średnią ocen za poprzedni rok studiów ze wszystkich przedmiotów lub posiada osiągnięcia naukowe. - Z takiej budowy przepisu wynika, że student może otrzymać stypendium posiadając: 1) wyłącznie wysoką średnią; 2) wyłącznie osiągnięcia naukowe; 3) jednocześnie wysoką średnią i osiągnięcia naukowe.

Stypendium rektora może zostać przyznane studentowi, który uzyskał wysoką średnią ocen za poprzedni rok studiów ze wszystkich przedmiotów albo posiada osiągnięcia naukowe. - Z takiej budowy przepisu wynika, że student może otrzymać stypendium wskazując: 1) wyłącznie średnią; 2) wyłącznie osiągnięcia naukowe.

- 11) Określanie obowiązków w sposób egzekwowalny, np. poprzez określenie sankcji za ich niewykonanie.
- 12) Określanie terminów na dokonywanie określonych czynności, np. złożenie wniosku o powołanie komisji stypendialnych i odwoławczej komisji stypendialnej.

Ponadto w przypadku tworzenia **regulaminu samorządu studenckiego** warto wziąć pod uwagę następujące kwestie:

- 1) Określenie domniemania kompetencji na rzecz danego organu – wykonawczego bądź uchwałodawczego (w zależności od specyfiki działania samorządu).
- 2) Określenie kadencji organów uwzględniającej specyfikę działania w danym samorządzie oraz momentu jej rozpoczęcia i zakończenia.
- 3) Określenie przesłanek utraty członkostwa w organie oraz organu właściwego do stwierdzenia wygaśnięcia mandatu.
- 4) Zastrzeżenie ciągłości pełnienia funkcji do czasu wyboru nowego składu organów.
- 5) Precyzyjne rozdzielenie kompetencji między organem wykonawczym a organem kontrolnym - zgodnie z celem funkcjonowania tych organów.
- 6) Wprowadzenie możliwości i sposobu dokonywania zmian w regulaminie, w tym większości wymaganej do ich wprowadzenia (zalecane – większość surowsza niż większość zwykła).
- 7) Określenie organu uprawnionego do dokonywania interpretacji postanowień regulaminu.

VI. Podsumowanie

Działalność prawna samorządu studenckiego jest istotną częścią jego funkcjonowania, immanentnie związaną z pełnieniem funkcji reprezentanta tej grupy we wspólnocie uczelni. Obejmuje ona m.in. opiniowanie aktów normatywnych przyjmowanych w uczelni, rozwiązywanie problemów prawnych w sprawach studenckich, zaistniałych w uczelni czy działania ukierunkowane na zwiększenie świadomości prawnej. Efektywna realizacja tych celów łączy się z kolei z umiejętnym korzystaniem z aktów prawnych – ich znajomością oraz interpretacją przepisów.

Niniejszy poradnik jest zwięzłą kompilacją praktycznych wskazówek odnoszących się do najważniejszych aspektów związanych z pracą z aktami prawnymi w samorządowej działalności studenckiej, jak również dla wszystkich studentów w ich codziennym funkcjonowaniu w społeczności akademickiej.

Opracowanie: apl. radc. Barbara Pietrzyk-Tobiasz